

Բ Ե Ջ Մ Ե Վ Է Պ

Օ Ր Ա Գ Ի Ր

ԲՆԵԿԱՆՆԵՆ, ՏՆՏԵՍԵԱՆՆԵՆ ԵՒ ԲՆԵԸՍԻՐԵԱՆՆԵՆ

ԳԻՏԵՆԵԱՆՆԵՆ

Ա. ՏԱՐԻ, ԹԻԻ 14.

1843

ՅՈՒԼԻՍԻ 13.

ԲՆԵԿԱՆՆԵՆ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆՆԵՆ

ԲՆԱԼՈՒԾՈՒԹԻՒՆՆԵՆ

Լճիային լեռնադուռ :

Լճիային կազը շատ անգամ կը միանայ թթուածին կազի հետ, ու կըսուի ածխային թթուութեամբ ածխային կծու համ մը ունի, և հասարակ օդէն շատ աւելի ծանր ըլլալուն՝ փոս ու ցած տեղուանք կըկենայ : Եւ ածխային թթուութեամբ փնասակար է կենդանեաց . ինչպէս խիստ շատ անգամ փորձուած է, որ գոց բնակարանի մէջ ածուխ վառելով կամ չհասած կրակ դնելով, թէ որ մէջի բնակիչները երկարատեւ հոն կենան՝ անհնարին գլխու ցաւ և սրտի խառնուք կու տեսնան . իսկ թէ որ մէկը անանկ բնակարանի մէջ քնանալու ըլլայ, վրան թմրութիւն և շատ անգամ մահ ալ կու գայ . ուստի մարդ որչափ զգուշութիւն ընէ աս կազէն՝ չզրոյցար :

Լափոլի երկիրը (Վոլգոլա քաղքին մօտ այր մը կայ որ կըկոչուի Կանայր . ասոր մէջէն կելլէ ածխային կազ, ու գետնի երեսէն հազիւ երկու ոտնաչափ բարձր օդի մէջ կըկենայ : Երբոր մարդ աս այրը մտնէ՝ ամենեւին չփնասուիր, վասն զի իր շն

չառութիւնը ան կազէն դուրս է . իսկ թէ որ շուն կամ ուրիշ ցած կենդանի մը մտնելու ըլլայ, գլուխը ածխային կազին մէջ ըլլալով՝ ծծած շունն ալ աս փնասակար ածխային կազն է . անոր համար քիչ մը ատենէն ետքը՝ վրան այլայլուի ու դող կու գայ, կիլնայ կըփրփրայ, ու թէ որ անկէ շուտով չհանուի՝ քիչ ատենէն կըմեռնի :

Եւ որ համար ասանկ գետնափոր ու թաց տեղուանք զգուշութեամբ մտնելու է . զգուշութիւնն ան է որ ներս չմտած՝ մարդ պէտք է հետը վառած ճրագ առնէ . երբոր տեսնէ թէ բոցը կըխաւարի ու մարմնելու վրայ է, յայտնի կըցուցնէ թէ ան տեղը փնասակար ածխային թթուութեամբ լեցուն է, և զգուշանալու է առաջ երթալէն . բայց թէ որ անանկ տեղ մըն է որ հարկ է մտնել, պէտք է ան այրին՝ գուբին կամ որ և իցէ գետնափոր տեղին մէջ կիրի կտորուանք նետել որ ածխային կազը կիրին հետ միանայ ու մէջի օդը մաքրուի . ան ատեն կընաս ճրագովդ նորէն փորձել, ու թէ որ պայծառ վառի՝ ան վախ ներս մտնել :

1 Գ. Է. Acide carbonique.

Ուրիշ զարմանալի բան մըն ալ կը պատմեն : Եւ աւելցնեն մէջ Սրէվո-
ուփաս անունով պղտի ձոր մը կայ
կըսեն՝ մէկ մղոն շրջապատով ու երե-
սուն կամ երեսունուհինգ ոտնաչափ
խորութեամբ . յատակը շիտակ է , ոչ
թացութիւն ունի և ոչ խոտ կը բուս-
նի հոն , հապա կենդանեայ ոսկորնե-
րով լեցուն է , մանաւանդ վագրի , վա-
րազի , եղնիկի , թռչնոց , մարդու , և
այլն . “Սղեցի , կըսէ Ճամբորդ մը ,
” մէջը մտնել . քիչ մը առաջ երթա-
” լուս պէս սկսաւ սիրտս խառնուիլ ,
” ալ չհամարձակեցայ մէջը իջնալու ,
” հապա շունս խրկեցի . մէյմըն ալ
” ինչ կընայիս . հազիւ տասը տասնը-
” հինգ մանրերկրորդ անցաւ , շունս
” ինկաւ ու անշարժ մնաց . սիրտ ըրի
” մէկալ շունս ալ խրկեցի , ան ալ
” նոյնպէս ինկաւ մեռաւ . աս ալ որ
” տեսայ , վախէս հեռացայ անկէ ,” :
Ինդհանրապէս կը համարուի թէ աս
ձորին փնասակարութիւնն ալ ըլլայ
ածխային կազէն , որ գետնէն կելլէ
ու ան ձորին մէջ կը կենայ , և կենդա-
նիները առանց գիտնալու հոն մտնե-
լով կը փնասուին ու կը մեռնին :

ԲՆԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՏԻԵՂԵՐ :

ՏԻԵՋԵՐԲ ըսելով բոլոր արարած-
ները մէկտեղ կիմանանք , որ ռամկո-
րէն երկինք ու երկիր ալ կըսուին .
թէպէտև աս բաժանմունքը ամենեւին
համեմատութիւն մը չունի , ինչու
որ երկիրս երկնքին քով՝ անոր մէկ
պղտիկ աստղն է , նոյնպէս ալ երկնքին
ամէն մէկ աստղը մէյմէկ երկիր են :
Վարդուս միտքը չափաւոր ըլլա-
լով , կը հիանայ ու կը շփոթի՝ երբ որ
կըմտած է որ եթէ աս ընդարձակ եր-
կրագունտս երկնքին մէկ կէտին
միայն կը հաւասարի , և երկնքին ամէն
մէկ կէտը մէյմէկ աշխարհքներ կրնան

սեպուիլ , հապա բուն երկնքին տա-
րածութիւնը ինչ պիտի ըլլայ . ասոր
չափը ուրիշ կերպով չենք կրնար առ-
նել , բայց եթէ անկէ ալ մեծ չափ
մը գտնելով . և աս չափս Եստուծոյ
ամենակարողութիւնն է . վասն զի
անոր դիմացը բոլոր երկինքն ալ իր
աշխարհքներովը՝ մէկ աւագի հատ մը
կամ կտոր մը մագաղաթ է :

Ես Եստուծոյ ամենակարողութիւն
է որ մէկ վայրկենի մէջ՝ մէկ խօսքով
մը ստեղծեր է աս անբաւ տիեզերքը ,
ու հաստատեր է նոր անբաւութեան
մը մէջ , որ սուրբ գիրքը ոչնչութիւն
կանուանէ :

Ես անբաւ տիեզերաց ինչ կարգով
կանոնով և ինչ օրէնքներով դառնալը ,
որն որ բնութի կամ բնութե օրէնք
ալ կըսուի , միայն ստեղծողը գիտէ .
բայց մարդն ալ ան ստեղծողին պատ-
կերն ըլլալով , և իրեն գիտութեանը
կտոր մը մասնակից , հազարաւոր տա-
րիներէ վերջը հազիւ քիչ մը իմացեր
է աստղաբաշխութեամբ ու բնաբա-
նութեամբ տիեզերաց ընդհանուր օ-
րէնքները : Վիչ մը կըսեմ , վասն զի
գեռ շատ բան մութ ու անստոյգ է ,
անոր համար ալ շատ կարծիքներ ու
հակառակութիւններ կան . մենք հա-
ւանական կարծիքը համառօտ կեր-
պով մը զօրցենք :

Եստուած որ բոլորովին կեանք և
գերամաքուր ներգործութիւն է , կը
տեսնենք որ իր ստեղծած բաներուն
ալ մէկ շարժմունք մը տուած է , բայց
այնպիսի շարժմունք որ ոչ զանոնք ի-
րարմէ կը հեռացնէ բոլորովին ու
կըքակտէ , և ոչ զամէնքն ալ իրարու
հետ միացնելով կը դադրեցնէ : Եր-
կու տեսակ է աս շարժմունքը , կեն-
սական և մեքենական . կենսականն
ան է որ մէկ արարած մը իր կամ-
քովը կը շարժի . մեքենականը՝ որ ա-
ռանց կամքի , ուրիշի կամքովը կը շար-
ժի :

Եւ որովհետև շարժումը որ և իցէ
բանին տեղէ տեղ փոխուիլն է , երբ որ
ան բանը իր տեղը չփոխեր , դադրած